

Vićentije Darijević*

UDK 343.163(497.11)
342.722:347.932(497.11)
343.121(497.11)
DOI: 10.5937/MegRev2102233D
Pregledni naučni članak
Primljen 16.04.2021.
Odobren 22.04.2021.

NEJEDNAKOST PROCESNIH STRANAKA U KRIVIČNIM POSTUPCIMA U SUDSKOJ PRAKSI REPUBLIKE SRBIJE**

Sažetak: *U ovom radu izvršena je analiza sudskih presuda donetih u krivičnim postupcima u Republici Srbiji u poslednjih 5 godina, kao i analiza odnosa državnih organa, pre svega sudova i javnih tužilaštava prema najvažnijim pravnim načelima i pravnim institutima krivičnog prava koji imaju odlučujući uticaj na postupanje sudova u krivičnim postupcima, kao i na samu kaznenu politiku sudova. Naglasak je na prikazu nejednakosti procesnog položaja procesnih stranaka u krivičnom postupku (okrivljenog u odnosu na javnog tužioca) sa kojom se odbrana (okrivljeni i njihovi branioci) svakodnevno susreće u praksi, kao i na konkretne razloge koji suštinski utiču da se u krivičnim postupcima u značajnoj meri od strane postupajućih sudova i dalje favorizuje javno tužilačka strana na štetu odbrane – okrivljenih i njihovih branilaca. Predočeni su konkretni razlozi i objašnjenja, kao i pojedini primeri iz sudske prakse, zbog čega je broj (procenat) oslobađajućih presuda u našem pravosudnom sistemu veoma mali u odnosu na brojnost osuđujućih presuda.*

Ključne reči: *krivični postupak, tužilac, okrivljeni, krivične sankcije, nejednakost procesnih stranaka.*

---

* Pravni fakultet, Megatrend univerzitet, Beograd, Srbija; vdarijevic@yahoo.com

** Ovaj rad je rezultat projekta FPMIRS – Znanjem do integrisanja u društvene i ekonomske tokove. Projekat je pokrenut sporazumom Pravnog fakulteta sa Međunarodnim institutom za romološke studije.

1. Uvod

Problem nejednakosti u ovom radu posmatramo s aspekta nejednakosti procesnog položaja procesnih stranaka u krivičnom postupku, pri čemu polazimo od definicije koju daje profesor Mashav (Mashaw) koji naglašava da „pravda u formalno filozofskom smislu se često definiše kao jednakost tretmana i da jednake mogućnosti protivnicima da utiču na donošenje odluka može da se prihvatiti kao najvažniji kriterijum kojim se ocenjuje pravičnost.“¹ Mashlav nadalje ukazuje na to da se radi o tri različita oblika jednakosti koji su centralni principi organizovanja građanskih procesnih sistema: „jednakost ravnoteže (ishodi se stvaraju u stvarnoj borbi između jednako naoružanih sučeljenih učesnika procesa); pravilo jednakosti (obaveza da se primenjuju proceduralna pravila podjednako) i jednakost ishoda (pravilna procesna pravila su ona koja postižu dosledne ishode u sličnim slučajevima)“.²

Da bi se rešilo pitanje nejednakosti optuženog i omogućilo da branilac dobije približno istovetan status sa tužiocem, kao predstavnikom državnog organa, zakonodavci daju određene garancije za optuženog. „U međunarodnoj krivičnoj praksi, odbrana je često osporavala širok spektar proceduralnih i strukturnih elementa koji su u osnovi međunarodnih krivičnih sudova, zalažući se za više „jednakosti oružja“ za odbranu. Zbog toga je jednakost oružja korišćena kao sredstvo za usredsređivanje pažnje na međunarodno unapređenje interesa odbrane krivičnih suđenja“.³

Jednakost strana je bila kontinuirano osporavana od strane odbrane u međunarodnim krivičnim predmetima. „Kada je fokus na krivičnom gonjenju za najteža krivična dela, kakva vrsta „poštenog suđenja“ se može očekivati gonjenjem pojedinaca koji su zatvoreni daleko od bilo čega poznatog, u nepoznatoj sredini, kada je krivičnopravni sistem još uvek u formiranju?“⁴

Nasuprot teoretičarima koji osporavaju moćniju poziciju države u krivičnim postupcima Luban (Luban) smatra da je moćniji položaj države potreban da bi se zaštitio pojedinac protiv zloupotrebe državne vlasti, ali takođe, smatra da se u stvarnosti, država kao protivnik, u krivičnom procesu ne razlikuje značajnije od privatnog protivnika. Svoju tvrdnju zasniva na analizi četiri kategorije ravnoteže prednosti u krivičnom postupku u kontekstu američkih jurisdikcija: (1) bilans resursa, (2) bilans proceduralne prednosti, (3) ravnoteža političkih i psiholoških prednosti, i (4) ravnotežu pregovaračke moći.⁵

¹ Mashaw, Jerry L. (1976) “The Supreme Court’s Due Process Calculus for Administrative Adjudication in *Mathews v. Eldridge*: Three Factors in Search of a Theory of Value,” *University of Chicago Law Review*: Vol. 44 : Iss. 1, Article 5.

² Ibid

³ *Maria Igorevna Fedorova* (1980). The Principle of Equality of Arms in International Criminal Proceedings, *School of Human Rights Research Series*, Volume 55, p.3.

⁴ Ibid, p. 4.

⁵ Luban, David, Are Criminal Defenders Different?, *Michigan Law Review*, vol. 91, no. 7, 1993, pp. 1729-1766., p. 1731.

Tenzije između liberalnih teoretičara i onih koji se u raspravu uključuju sa komunitarnih pozicija moguće je rešiti samo postizanjem ravnoteže između prava i interesa pojedinca i interesa zajednice. Društvo koje favorizuje princip pojedinačne autonomije mora da svoj sistem presuđivanja organizuje na način koji promoviše individualno učešće, kontrolu i inicijativu. S druge strane, društvo koje je više orijentisano na to da komunitarne vrednosti budu iznad vrednosti pojedinca, mora da naglasi pristup rešavanju sukoba u smislu saradnje, društvene odgovornost i restauracije.⁶

U suštini, odnos između istine i krivičnog postupka donekle je paradoksalna. Istina u krivičnom postupku zavisi od „opažene legitimnosti pronalazača te ‚istine‘, sredstva pomoću kojih se otkriva ‚istina‘ i načina na koji sistem deluje na toj ‚istini‘“,⁷ međutim, što se tiče otklanjanja nejednakosti položaja procesnih stranaka u krivičnom postupku, donošenje i sprovođenje odluka u skladu sa poštenim procedurama je od vitalnog značaja.⁸

2. Osvrt na regulaciju u Republici Srbiji

Ustav Republike Srbije u pojedinim odredbama štiti procesna prava okrivljenih u krivičnim postupcima, dajući tim pravima i kvalitet ustavnih prava⁹. Približno ista procesna prava okrivljenih lica iz krivičnog postupka, nalaze se i u Evropskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.¹⁰ Sve ovo ukazuje na izuzetan značaj obavezne zaštite i poštovanja prava okrivljenog u krivičnom postupku.

Osnovni izvor krivičnog procesnog prava u Republici Srbiji je Zakonik o krivičnom postupku, (skraćeno ZKP)¹¹. Svrha ovog zakonika je da niko nevin ne bude osuđen, ali i da se ostvari osnovna zaštitna funkcija krivičnog prava. Ispunjenje ova dva osnovna, suštinska, načelna cilja krivičnog prava koja se na neki način, nalaze na suprotnim stranama u jednom krivičnom postupku, jeste najzahtevniji i najsloženiji cilj krivičnog postupka u jednoj pravnoj državi.

⁶ Sward, Ellen E., Values, Ideology, and the Evolution of the Adversary System, *Indiana Law Journal*, vol. 64, 1989, pp. 301-356., p.311.

⁷ Bracey, Christopher A., Truth and Legitimacy in the American Criminal Process, *Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 90, no. 2, 1999-2000, pp. 691-728., p.710.

⁸ Solum, Lawrence B., Procedural Justice, *Southern California Law Review*, vol. 78, no. 1, 2004, pp. 181-322. Solum, 2004, p. 238:

⁹ Ova prava koja su i procesna prava u krivičnom postupku su inkorporirana i u ustavne odredbe članova 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36 Ustava Republike Srbije.

¹⁰ U odredbama članova 2, 3, 5, 6, 7 ove Konvencije.

¹¹ Zakonik o krivičnom postupku (Skraćeno - ZKP)(„SG. RS“ 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19)

Pravna nauka i zakonodavac, kako kroz dugogodišnji razvoj krivičnog procesnog prava i izučavanje na pravnim fakultetima, tako i donošenjem modernih procesnih zakona, u poslednjih 20 godina su i formalno, uz određene procesne manjkavosti, obezbedili zakonske uslove da se u sudskom krivičnom postupku ispune ova dva osnovna suštinska cilja krivičnog prava, što više izjednačavajući, kako interes ostvarenja zaštitne funkcije vrednosti i dobara u jednom društvu, tako i ispunjenja ideala krivičnog prava da niko nevin ne bude oglašen krivim i osuđen osuđujućom presudom. Koliki je značaj navedenog ideala, kao i osnovne zaštitne funkcije krivičnog prava, zakonodavac je nedvosmisleno i formalno pokazao i time što je ovaj pravni aksiom uneo već u odredbu člana 1 stav 1 aktuelnog ZKP-a: „*Ovaj zakonik utvrđuje pravila čiji je cilj da niko nevin ne bude osuđen, a da se učiniocu krivičnog dela izrekne krivična sankcija pod uslovima koje propisuje krivični zakon, na osnovu zakonito i pravično sprovedenog postupka.*“

Međutim, suštinsko pitanje je, da li je od strane onih koji primenjuju ove imperativne ustavne i zakonske odredbe, tačnije od strane postupajućih sudova, kao i javnih tužilaštava, jednakost ova dva cilja, uspostavljena na isti način i u sudskoj praksi? Ovde je značajno istaći da se obaveza sprovođenja ova dva jednaka cilja ne odnosi samo na postupajuće sudove, već se ta obaveza odnosi i na ostale pravosudne organe, konkretno na organe gonjenja kojima su poverena javna ovlašćenja koja se zasnivaju na poziciji monopola sile države.

Po važećoj koncepciji aktuelnog ZKP-a, faza predistrage i istrage poverena je javnim tužilaštvima, te je stoga ova obaveza ispunjenja ova dva cilja, gde se posebno misli na obavezu poštovanja svih prava koje ima odbrana (okrivljeni i njegov branilac), posebna obaveza javnog tužilaštva u istražnoj fazi krivičnog postupka. Slično se odnosi i na obavezno postupanje policije, kao i javnog tužilaštva i u predistražnoj fazi postupka i u odnosu na poštovanje prava, zadržanog, uhapšenog, osumnjičenog. Međutim, u praksi, ova jednakost neretko nije i suštinski ostvarena. U sudskoj praksi ima takvih primera nepoštovanja svih procesnih prava odbrane, čime se tokom trajanja krivičnog postupka gubi ona jednakost navedena dva cilja krivičnog postupka propisana u odredbi člana 1 alineja 1 ZKP-a.

Važno je istaći još jedno od načelno važnih prava osumnjičenih u krivičnom postupku u Srbiji, koje pravo je istovremeno i ustavno pravo garantovano najvišim pravnim aktom - Ustavom Republike Srbije. Odredba člana 3 ZKP-a propisuje: „*Svako se smatra nevinim sve dok se njegova krivica za krivično delo ne utvrdi pravnosnažnom sudskom odlukom. Državni i drugi organi i organizacije, sredstva javnog obaveštavanja, udruženja i javne ličnosti dužni su da se pridržavaju pravila iz stava 1. ovog člana i da svojim javnim izjavama o okrivljenom, krivičnom delu i postupku ne povređuju prava okrivljenog*“. Isti smisao ovog prava propisan je i u Ustavu Republike Srbije u odredbi člana 34 stav 3 Ustava Republike Srbije: „*Svako se smatra nevinim za krivično delo dok se njegova krivica ne utvrdi pravnosnažnom odlukom suda*“. Navedena zaštita prava na prezumpciju nevinosti propisana je i u odredbi člana 6 stav 2 Evropske konvencije: „*Svako*

ko je optužen za krivično delo mora se smatrati nevinim dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona“.

Bez obzira na značaj ovih normi, svedoci smo redovnih primera kršenja ovog ustavnog i zakonskog prava na pretpostavku nevinosti gde se mnoga lica, u odnosu na koje, u tom trenutku, pred nadležnim sudom, nije čak ni podignuta optužba, u sredstvima javnog informisanja, bez prethodno sprovedenog sudskog postupka, naročito bez donošenja pravnosnažne osuđujuće presude, kvalifikuju kao „izvršioци krivičnih dela“ i time unapred osuđuju bez sprovedenog zakonitog sudskog postupka i osuđujuće pravnosnažne presude. Interesantno je i da predstavnici političke elite, bez obzira kojoj političkoj opciji ili stranci da pripadaju, krše prezumpciju nevinosti. Ako je to možda i „očekivano“ od političara za čija se postupanja može reći da se radi o (nekorektnoj) političkoj borbi radi privlačenja glasačkog tela, onda se to svakako ne može reći za predstavnike pravosudnih državnih organa koji ponekad, još u fazi istrage, čak u svojim sudskim ili tužilačkim aktima, osumnjičenog, okrivljenog ili optuženog, bez prethodno sprovedenog dokaznog postupka i donete presude, definišu kao izvršioce, odnosno kao lica koja su „izvršila krivično delo“.

Radi razumevanja složenosti problema donošenja oslobađajućih presuda u Republici Srbiji, potrebno je istaći i činjenicu da je od stupanja na snagu aktuelnog Zakonika o krivičnom postupku (Sl. Glasnik RS 72/2011, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14), došlo i do drugačije koncepcije u odnosu na utvrđivanje (materijalne) istine. Naime, obaveza suda da utvrdi istinu je dugi niz godina bila i formalna zakonska obaveza suda propisana ranije važećim procesnim zakonima. Međutim, stupanjem poslednjeg važećeg ZKP-a, ovo više nije zakonska obaveza. To naravno ne znači da utvrđivanje istine nije od značaja za vođenje krivičnog postupka i po važećem ZKP-u, ali istina nije apsolutna, odnosno nije obavezna „po svaku cenu“. Načelo istraživanja materijalne istine bilo je ustanovljeno ranijim procesnim zakonima. Tako u je u odredbi člana 17 stav 1 Zakonika o krivičnom postupku donetog 2001. godine (Zakonik o krivičnom postupku Sl. list SRJ 70/2001)¹² bilo predviđeno da su svi državni organi koji učestvuju u krivičnom postupku dužni da istinito utvrde činjenice. Ovakav stav bio je važeći i u pravnoj nauci: „Načelo istraživanja materijalne istine je najvažniji princip krivičnog postupka. Gotovo sva ostala procesna načela i mnoge procesne ustanove služe njegovom oživotvorenju“¹³ Međutim, u savremenom procesnom zakonodavstvu Srbije, to više nije važeće zakonsko načelo. Cilj krivičnog postupka je poštovanje svih zakonskih odredbi, naročito prava na odbranu, jer bi u suprotnom, da je cilj krivičnog postupka apsolutno utvrđivanje istine, postojao veoma realan rizik da državni organi u tom cilju izađu iz okvira zakonske procedure i silu zakona, zamene silom potrebe utvrđivanja istine, čak i po cenu kršenja procesnih prava, poput izlaganja torturi okrivljenog u predistražnoj fazi, korišćenja poligrafa kao dokaznog sredstva, iznuđivanja iskaza od strane

¹² Zakonik o krivičnom postupku (Sl. List SRJ 70/2001)

¹³ Grubač Momčilo *et al.* (1998) Priručnik za polaganje pravosudnog ispita, 448

okrivljenih, svedoka, primenom sile, pretnje, ucena i slično. Stoga je zakonodavac zakonsku obavezu utvrđivanja istine zamenio obavezom suda da istinito i potpuno utvrđuje činjenice koje su od značaja za donošenje sudske odluke. Dakle, „utvrđivanje činjenica koje su od značaja“ su zamenile „utvrđivanje istine“. Moglo bi se zaključiti da nije u pitanju samo terminološka razlika. Sve ovo je od značaja radi razumevanja i doslednije primene načela pretpostavke nevinosti, kao i analiziranog načela *in dubio pro reo*. Navedeno nesumnjivo obavezuje sve krivičnoprocesne subjekte da poštuju zakonom propisana prava i obaveze. Međutim, stiče se utisak da aktuelna sudska praksa u Srbiji i dalje, po inerciji, usled ranijeg višedecenijskog drugačijeg shvatanja ocene dokaza, teško prihvata ovakvu zakonsku koncepciju ocene izvedenih dokaza, što za posledicu ima da u krivičnim predmetima u Republici Srbiji i dalje postoji nesrazmerno veći broj osuđujućih presuda u odnosu na oslobađajuće presude. Rezultati ovakvog pristupanja sudova u krivičnim postupcima najbolje se uočavaju u procentualnoj zastupljenosti oslobađajućih presuda u pravnom sistemu Srbije.

3. Ovlašćeni tužilac kaokrivičnoprocesni subjekt

Ovlašćeni tužilac je krivičnoprocesni subjekt koji ima stranačku funkciju u krivičnom postupku. Uloga ovlašćenog tužioca može, po određenim zakonskim uslovima, pripasti oštećenom kao tužiocu, privatnom tužiocu ili što je mnogo češći slučaj, javnom (državnom) tužiocu.

Javni tužilac jeste stranka u postupku, ali za razliku od privatnog tužioca, on je istovremeno i državni organ pa je stoga dužan da štiti i opšte interese čak i onda kada je zaštita ovih opštih interesa u suprotnosti sa njegovim stranačkim interesom u sudsom postupku. Naime, javni tužilac u krivičnom postupku ima funkciju optužbe, preduzima procesne radnje, izvodi i predlaže izvođenje dokaza koji idu u prilog javne optužbe sve u cilju gonjenja učinioca krivičnog dela, dokazivanja postojanja izvršenja krivičnog dela i krivice okrivljenog. Međutim, ukoliko interesi vođenja postupka idu ka prikupljanju i izvođenju dokaza koji su u interesu i u korist okrivljenog, javni tužilac je obavezan da prikuplja i izvodi i ove dokaze na predlog odbrane. Ovo je naročito potrebno u fazi istrage jer je koncepcija aktuelnog ZKP-a zasnovana na tzv. tužilačkoj istrazi gde je javno tužilaštvo po zakonu obavezno da, osim dokaza koji terete okrivljenog, na predlog odbrane prikuplja i dokaze koji idu u prilog odbrane okrivljenog imajući u vidu da javni tužilac rukovodi predistražnim postupkom i sprovodi istragu. Uostalom, Zakonik o krivičnom postupku obavezuje i javnog tužioca i policiju na ovakvo postupanje u korist okrivljenog: „*Javni tužilac i policija dužni su da nepristrasno razjasne sumnju o krivičnom delu za koje sprovode službene radnje, i da sa jednakom pažnjom ispituju činjenice koje terete okrivljenog i činjenice koje mu idu u korist.*“¹⁴

¹⁴ Zakonik o krivičnom postupku, član 6 stav 4.

Jedan od argumenata kritičara koncepcije tužilačke istrage upravo se i temelji na suštinskoj svesnoj nespremnosti javnih tužilaštava da postupaju objektivno, nepristrasno i u korist okrivljenog, odnosno i da dosledno primenjuju citiranu zakonsku odredbu. Na žalost, ovakva tvrdnja ovih kritičara se neretko i potvrđuje u praksi postupanja javnih tužilaštava, kao i policije. Konkretna primer ovakvog postupanja je vidljiv u nezakonitoj pasivnosti VJT u Zrenjaninu, koji na predloge odbrane odbija dadostavi transkripte telefonskog razgovora u predmetu KTI. 68/18¹⁵. Ovo nezakonito postupanje čak i Viši sud u Zrenjaninu potvrđuje svojom odlukom kojom je odbio kao neosnovanu pritužbu odbrane koja je izjavljena zbog nepravilnosti u toku istrage broj 1Kv. 271/19¹⁶. Ovu nepravilnost u postupanju VJT-a i Višeg suda, ispravio je tek Apelacioni sud u Novom Sadu koji je svojim rešenjem broj KŽ2. 949/19 uvažio žalbu branioca gde je naložio VJT-u da otkloni nepravilnosti i omogući braniocima pribavljanje dokaza CD-a sa audio zapisima i SMS poruka, pri čemu se daje obrazloženje: „...okrivljeni ima pravo na uvid u ove dokaze kako bi ostvario svoje pravo na odbranu i da se istome obezbedi dovoljno mogućnosti i vremena za pripremu odbrane“¹⁷.

Slično protivpravno postupanje uočava se u radu istog tužilaštva kada u predmetu broj KTI 8/20.¹⁸ Ovo tužilaštvo odbija da izvede dokaze koji su više puta predlagani u fazi istrage od strane branilaca okrivljenog jer je pribavljanje tih dokaza od najvećeg mogućeg značaja za odbranu okrivljenog. Međutim, odbijanjem izvođenja ovih dokaznih predloga odbrane, okrivljeni je onemogućen u svom osnovnom, suštinskom procesnom pravu – pravu na odbranu, jer je protekom vremena, pribavljanje ovih dokaza postalo nemoguće, čime je celokupan krivični postupak protiv ovog okrivljenog nezakonit.

4. Okrivljeni kaokrivičnoprocesni subjekt

Okrivljeni je krivičnoprocesni subjekt, koji kao i tužilac, ima svojstvo stranke u krivičnom postupku, ali za razliku od tužioca koji ima funkciju optužbe, okrivljeni ima funkciju odbrane. Bitno je dodati da okrivljeni, osim što je stranka u postupku, ima i ulogu izvora dokaza. Naime, iskaz okrivljenog koji je dao prilikom saslušanja, takođe je dokaz u postupku. Da bi istakao i ovo svojstvo okrivljenog, odnosno ukazao na važnost iskaza okrivljenog kao dokaza, zakonodavac je, za razliku od ranijih procesnih zakona koji su uređivali pravila krivičnog postupka u Srbiji, u poslednjem aktuelnom ZKP-u propisao da se saslušanje optuženog nakon podizanja optužbe, sprovodi na glavnom pretresu u toku dokaznog postupka, što u ranijim procesnim zakonima nije bio slučaj.

¹⁵ Odluka VJT u Zrenjaninu broj KTI. 68/18.

¹⁶ Rešenje Višeg suda u Zrenjaninu broj 1Kv. 271/19.

¹⁷ Rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu broj KŽ2. 949/19.

¹⁸ Predmet VJT Zrenjanin broj KTI. 8/20.

Mišljenje je da je na ovakav način zakonodavac želeo da ukaže sudu, koji donosi konačnu odluku o predmetu krivičnog postupka, na važnost i ovog dokaza i da u slučaju postojanja kontradiktornosti sa drugim izvedenim dokazima, makar na jednak način ceni dokaznu snagu iskaza okrivljenog sa, primera radi, iskazom svedoka oštećenog. Međutim, višegodišnja sudska praksa, ovu okolnost da se saslušanje okrivljenog, nakon podizanja optužbe vrši u fazi dokaznog postupka kada se izvode i svi ostali dokazi na glavnom pretresu, ukazuje da su sudovi ovu zakonsku novelu, suprotno izvornoj ideji zakonodavca, prihvatili više samo kao formalnu promenu, a ne kao želju zakonodavca da se saslušanje okrivljenog kao dokaz izjednači sa dokaznom snagom drugih izvedenih dokaza.

Tako u predmetu Osnovnog javnog tužilaštva u Zrenjaninu broj KT. 836/19 gde su svedoci oštećena dvojica službenih lica - policajci u odnosu na radnju okrivljenog dali različitu izjavu, odnosno, jedan policijski službenik je izjavio da je okrivljeni zadao udarac nehatno, bez postojanja namere da bilo kog udari, dok je drugo službeno lice izjavilo da je do udarca došlo sa očiglednom namerom okrivljenog. Pored činjenice da je okrivljeni izjavio da je prilikom okretanja, zbog alkoholisanog stanja u kom se nalazio, slučajno svojom rukom blago zakačio drugo lice, OJT je i pored kontradiktornih iskaza službenih lica, pri čemu je izjava okrivljenog u skladu sa izjavom jednog od službenih lica, poverovao samo onom službenom licu koji je izjavio da je do udarca došlo sa namerom okrivljenog i podigao optužni akt protiv okrivljenog.¹⁹

Tabela 1. *Krivične presude u Republici Srbiji za punoletna lica (2015-2019)*

Republika Srbija	Broj optuženih lica	Broj osuđujućih presuda	Broj odbijajućih presuda	Broj oslobađajućih presuda
2019.	32360	28112	897	1465 (4,5%)
2018.	35146	29750	1102	1921 (5,4%)
2017.	37752	31759	1443	2155 (5,7%)
2016.	39610	32525	1586	2688 (6,79%)
2015.	42030	33189	2202	2840 (6,76%)

Izvor: Republika Srbija, Republički zavod za statistiku²⁰

S obzirom na prikaz dat u Tabeli 1. potpuno je jasno da je ukupno učešće oslobađajućih pravnosnažnih presuda u krivičnim predmetima u Republici Srbiji veoma malo. Osim napred navedenih razloga koji se tiču procesnih propusta i prepreka koji dovode i do formalno nejednakih prava i ovlašćenja, u praksi postoji veći broj i onih „nevidljivih“ razloga koji još više utiču na već postojeću nejednakost javnog tužilaštva, sa jedne, te odbrane, sa druge strane.

¹⁹ Predmet Osnovnog javnog tužilaštva u Zrenjaninu broj KT. 836/19

²⁰ <https://www.stat.gov.rs/publikacije/?a=14&s=1402&d=5&r=>

Upravo iz razloga da bi se ukazalo koliko je otežavajućih i formalnih i faktičkih prepreka na strani odbrane da bi se izdejstvovala jedna oslobađajuća presuda u krivičnom postupku u Republici Srbiji. Iz tih razloga dolazimo i do suštinskog objašnjenja i odgovora na pitanje, zbog čega je u Republici Srbiji procenat oslobađajućih presuda na godišnjem nivou toliko mali i kreće se u rasponu od 4,5% do 6,7% oslobađajućih presuda.

Takođe, interesantna je tendencija pada procenta oslobađajućih presuda svake naredne godine, pri čemu je u ovom istraživanju u rasponu od 5 godina, ona bila na najnižem nivou u 2019. godini (4,5%), godini koja je inače poslednja statistički obrađivana.

Ovi podaci ukazuju da se mnogi od ovih uzroka moraju otkloniti ili izmeniti, u protivnom, svrha krivičnog postupka koja je zbog izuzetne važnosti istaknuta već u odredbi člana 1 Zakonika o krivičnom postupku, biće deklarativnog karaktera, odnosno „mrtvo slovo na papiru“. Ovo potvrđuje i zvaničan podatak o broju i procentu oslobađajućih presuda u Republici Srbiji koji je istaknut u tabelarnom prikazu.

5. Analiza postupanja u konkretnim krivičnim postupcima

U presudi Apelacionog suda u Beogradu KŽ1 2963/2013 kojom se rešava o sudbini pritvora, Apelacioni sud kao drugostepeni sud ne prihvata predlog VJT-a u Beogradu za određivanjem pritvora protiv okrivljenog navodeći sledeći razlog: „...članom 3 ZKP-a predviđeno je da se svako smatra nevinim sve dok se njegova krivica za krivično delo ne utvrdi pravnosnažnom odlukom suda. Pretpostavka nevinosti odnosi se na svakog okrivljenog u svakom krivičnom postupku, pa je stoga potpuno neosnovan navod VJT da je sud trebalo da ceni činjenicu da se protiv okrivljenih vode drugi krivični postupci“²¹. Sličan stav izražen je od strane Apelacionog suda u Beogradu u predmetu KŽ1 5897/2010 kojom je ukinuta prvostepena presuda gde je prvostepeni sud okolnost da se protiv okrivljenog vode drugi krivični postupci cenio kao otežavajuću okolnost: „Ovu okolnost prvostepeni sud nije mogao ceniti kao otežavajuću okolnost, s obzirom na odredbu člana 3 stav 1 ZKP-a kojom je propisano da se svako smatra nevinim dok se njegova krivica ne utvrdi pravnosnažnom odlukom suda“²². Rešenjem Apelacionog suda u Beogradu KŽ2 284/2012 takođe se konstatuje povreda pretpostavke nevinosti koju je učinio Viši sud u Beogradu kao prvostepeni sud kada je već pritvorenom licu produžio pritvor dajući obrazloženje kako je okrivljeni u svojim radnjama „iskazao visok stepen nasilja“. U navedenom rešenju Apelacionog suda konstatuje se da je ovakvom kvalifikacijom da je okrivljeni pre sprovedenog dokaznog postupka navodno iskazao visok stepen nasilja, povređena je pretpostavka nevinosti od

²¹ Rešenje Apelacionog suda u Beogradu broj KŽ1 2963/2013.

²² Rešenje Apelacionog suda u Beogradu KŽ1 5897/2010.

strane prvostepenog suda: „...narušena je pretpostavka nevinosti iz člana 3 stav 1 ZKP-a, člana 34 stav 3 Ustava Republike Srbije, kao i člana 6 stav 2 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda“²³

Odredba člana 16 ZKP-a, obavezuje učesnike u krivičnom postupku i na poštovanje načela „*in dubio pro reo*“ (u slučaju sumnje u korist okrivljenog). Odredba člana 16 stav 5 glasi: „Sumnje u pogledu činjenica od kojih zavisi vođenje krivičnog postupka, postojanje obeležja krivičnog dela ili primena neke druge odredbe krivičnog zakona, sud će u presudi ili rešenju koje odgovara presudi, rešiti u korist okrivljenog“. Ova odredba se odnosi posebno na fazu dokaznog postupka kao centralne glavne faze glavnog pretresa, kao i ocene tih izvedenih dokaza, a time i celokupnog krivičnog postupka jer obavezuje sudove na način ocene izvedenih dokaza i utvrđivanja činjenica.

Ovo načelo tokom istorije krivičnog procesnog prava, sve do donošenja poslednjeg Zakonika o krivičnom postupku 2011. godine, nije bilo izričito uneto u zakonski tekst procesnih zakonskih odredbi.²⁴ Doduše, prvi put se unosi kao procesna zakonska odredba u izmenama i dopunama tada važećeg Zakonika o krivičnom postupku 03.09.2009. godine.²⁵ Ono jeste postojalo nesporno kao jedno od dokaznih načela krivičnog procesnog prava koje se na pravnim fakultetima izučavalo kao jedno od najvažnijih načela krivičnog procesnog prava, međutim, unošenjem i u zakonski tekst aktuelnog ZKP-a od 2011. godine, postalo je i izvorno formalno obavezujuća procesna zakonska odredba. Ova okolnost je od velikog značaja za funkciju odbrane u krivičnom postupku jer su postupajući sudovi i zakonom obavezani da primenjuju ovo načelo i u praksi. To dalje znači da, ukoliko, nakon sprovedenog dokaznog postupka u kom su izvedeni svi dokazi predloženi u postupku, sud i dalje stoji na sumnji u neke od činjenica odlučnih za rešavanje predmeta krivičnog postupka, tada ima zakonsku obavezu da te činjenice ceni u korist okrivljenog, odnosno da o predmetu krivičnog postupka odluči donošenjem oslobađajuće presude. Iako načelo pretpostavke nevinosti nije isto što i načelo *in dubio pro reo*, važno je istaći da su ova dva načela veoma povezana i moglo bi se reći da se načelo *in dubio pro reo* zasniva na načelu prezumpcije nevinosti.

U sudskoj praksi se susreće nepoštovanje ovog načela od strane procesnih subjekata, suda i naročito javnih tužilaštva. Tako, u istražnom predmetu Višeg javnog tužilaštva u Beogradu broj KTI. 335/2020,²⁶ postupajući VJT je u toku sprovođenja istrage i obavljenih sudskih veštačenja lekara specijalista, gde je utvrđeno da smrt oštećenog nije nastala radnjama okrivljene, već usled drugih uzroka koji nisu u vezi sa radnjom koja se okrivljenoj stavlja na teret, suprotno ovoj više nego sumnjivoj odlučnoj činjenici za rešavanje predmetne krivično-

²³ Rešenje Apelacionog suda u Beogradu KŽ2 284/2012.

²⁴ Zakonik o krivičnom postupku („Sl.list SRJ“ 70/2001)

²⁵ Službeni glasnik RS br. 72/2009

²⁶ Istražni predmet VJT u Beogradu broj KTI. 335/20.

pravne stvari, pristupio kao da u procesnom zakonu ne postoji obavezujuća primena načela *in dubio pro reo*. Sledstveno navedenom, VJT u Beogradu je, podigao optužnicu protiv okrivljene broj KTO. 457/2020,²⁷ iako su se u odnosu na krucijalnu činjenicu za pravnu kvalifikaciju krivičnog dela i rešavanja predmeta krivičnog postupka, sudski veštaci medicinske struke izjasnili na način koji ide u korist okrivljene, o šta se oglasio postupajući VJT podižući optužnicu kršeći navedeno zakonsko načelo.

Još je flagrantnije kršenje ovog principa pokazao Viši sud u Beogradu, u istom ovom predmetu, koji je svojim rešenjem Kv. broj 4138/20²⁸ potvrdio ovako nezakonito podignutu optužnicu VJT u Beogradu. Tek nakon žalbe branilaca okrivljene, Apelacioni sud u Beogradu je konačno doneo rešenje broj KŽ2. 2590/20²⁹ o uvažavanju žalbe branilaca, ukidajući nezakonito rešenje Višeg suda u Beogradu nalažući da se ova očigledna sporna odlučna činjenica dodatno razjasni u fazi istrage i tek tada odluči da li uopšte ima mesta optužbi: „...zbog čega za ovaj sud ostaje nejasno na osnovu čega je prvostepeni sud izveo zaključak o postojanju opravdane sumnje da povrede navedene u optužnici predstavljaju teške telesne povrede..., po nalaženju Apelacionog suda ne može se izvesti pouzdan zaključak o postojanju opravdane sumnje da je okrivljena nanela ove povrede“

Takođe i u predmetu Osnovnog suda u Zrenjaninu K. br. 174/19, postupajući sud je u obrazloženju presude prilikom ocene izvedenih dokaza naveo: „...prema mišljenju suda, moguće da je oštećeni, ukoliko nije dovoljno obratio pažnju, stekao pogrešan utisak da se radi o drugim licima....Prema mišljenju suda budući da je oštećeni dobijao udarce moguće da mu se učinilo da su to bila tri lica...“.³⁰ Dakle, opet se radi o spornim, „sumnjivim“ „mogućim“ činjenicama kako to navodi prvostepeni sud, ali koje činjenice, suprotno zakonskom načelu „*in dubio pro reo*“, ceni na štetu optuženih, donoseći nepravnosnažnu osuđujuću presudu. Nadalje, presudom Višeg suda u Zrenjaninu K. 9/19³¹ okrivljeni je oglašen krivim na osnovu dokaza koji su i dalje bili na nivou opravdane sumnje, a ne kvaliteta pouzdanosti da bi neko bio oglašen krivim. Apelacioni sud u Novom Sadu je svojim rešenjem KŽ1. 1/21 usvojio žalbu branilaca i ukinuo ovakvu presudu prvostepenog suda, dajući obrazloženje: „Za zaključak u pogledu dokazanosti radnji izvršenja krivičnog dela neophodno je da postoji potpuna izvesnost, a u pobijanoj presudi takvi razlozi izostaju“³²

²⁷ Optužnica VJT-a u Beogradu broj KTO. 457/20.

²⁸ Rešenje Višeg suda u Beogradu KV. 4138/20.

²⁹ Rešenje Apelacionog suda u Beogradu KŽ2 259/20.

³⁰ Presuda Osnovnog suda u Zrenjaninu broj K. 174/19.

³¹ Presuda Višeg suda u Zrenjaninu broj K. 9/19.

³² Rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu KŽ1 1/21.

6. Zaključak

Uzimajući u obzir podatke o odnosu između osuđujućih i oslobađajućih presuda u Republici Srbiji, kao i svemu navedenom, mogao bi se doneti pogrešan zaključak da su javna tužilaštva u pravnom sistemu Srbije, veoma uspešna i efikasna, dok, sa druge strane, okrivljeni i njihovi branioci, odnosno i sama advokatura kao profesija u Srbiji, neuspešna. Na ovo upućuje mali procenat oslobađajućih presuda u krivičnim postupcima u pravnom sistemu Republike Srbije. Međutim, realnost je drugačija. Upravo sve navedene i istaknute manjkavosti i nedostaci koji su i dalje učestali u sudskoj praksi koja je još uvek zasnovana na zavisnosti sudova u svom postupanju od javnih tužilaštava i organa bezbednosti, dovode do kršenja temeljnih stubova krivičnog prava: načela pretpostavke nevinosti, tereta dokazivanja krivice na strani tužioca, principa da se dokazi u slučaju njihove sumnje cene u korist odbrane, pravičnog vođenja krivičnog postupku, nezavisnosti sudova i drugo. Svi navedeni nedostaci, za posledicu imaju i veliku nesrazmeru između osuđujućih i oslobađajućih presuda na štetu okrivljenih. Stoga je, potpuno neosnovana euforija koja je poslednjih nekoliko godina prisutna u većem delu javnosti, koja je između ostalog rezultat i paušalnog nepotpunog i nerealnog izveštavanja i informisanja medija, kako se „u krivičnim procesima u Srbiji svi oslobađaju“. Po svemu izloženom, ova savremena zabluda je potpuno neutemeljeno zamenila nekadašnju svima poznatu tradicionalnu izreku, a koja je po egzaktnim podacima, značajno bliža realnosti: „kadija te tuži, kadija ti sudi“.

Iz svih navedenih razloga, nužno je da se ovim problemom, ne samo zakonodavac i subjekti krivičnog postupka, već i pravna nauka, ozbiljnije suoče, sve u cilju predlaganja mogućih rešenja, kako bi se primena svih načela krivičnog prava, naročito onih koja su u cilju cilju poštovanja prava na odbranu, u punom kapacitetu primenila i u sudskoj praksi.

Literatura:

- Bracey, Christopher A. (1999): Truth and Legitimacy in the American Criminal Process, *Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 90, no. 2, pp. 691-728..
- Fedorova Maria Igorevna (1980): The Principle of Equality of Arms in International Criminal Proceedings, *School of Human Rights Research Series*, Volume 55.
- Grubač Momčilo *et al.* (1998): Priručnik za polaganje pravosudnog ispita. Beograd: Službeni glasnik.
- Luban, David (1993): Are Criminal Defenders Different?, *Michigan Law Review*, vol. 91, no. 7, 1993, pp. 1729-1766.
- Mashaw, Jerry L. (1976): "The Supreme Court's Due Process Calculus for Administrative Adjudication in *Mathews v. Eldridge*: Three Factors in Search of a Theory of Value," *University of Chicago Law Review*: Vol. 44 : Iss. 1, Article 5.
- Solum, Lawrence B. (2004): Procedural Justice, *Southern California Law Review*, vol. 78, no. 1, 2004, pp. 181-322. Solum, 2004.
- Sward, Ellen E. (1989): Values, Ideology, and the Evolution of the Adversary System, *Indiana Law Journal*, vol. 64, 1989, pp. 301-356..
- Zakonik o krivičnom postupku (Skrraćeno - ZKP) („SG. RS“ 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19).
- Zakonik o krivičnom postupku (Sl. List SRJ 70/2001).
- Republika Srbija, Republički zavod za statistiku <https://www.stat.gov.rs/publikacije/?a=14&s=1402&d=5&r=>
- Istražni predmet VJT u Beogradu broj KTI. 335/20.
- Službeni glasnik RS br. 72/2009
- Predmet VJT Zrenjanin broj KTI. 8/20.
- Predmet Osnovnog javnog tužilaštva u Zrenjaninu broj KT. 836/19
- Presuda Osnovnog suda u Zrenjaninu broj K. 174/19.
- Presuda Višeg suda u Zrenjaninu broj K. 9/19.
- Rešenje Višeg suda u Zrenjaninu broj 1Kv. 271/19.
- Rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu broj KŽ2. 949/19.
- Rešenje Apelacionog suda u Beogradu broj KŽ1 2963/2013.
- Rešenje Apelacionog suda u Beogradu KŽ1 5897/2010.
- Rešenje Apelacionog suda u Beogradu KŽ2 284/2012.
- Zakonik o krivičnom postupku („Sl. list SRJ“ 70/2001)
- Rešenje Višeg suda u Beogradu KV. 4138/20.
- Rešenje Apelacionog suda u Beogradu KŽ2 259/20.
- Rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu KŽ1 1/21.

Vičentije Darijević

UDC 343.163(497.11)

342.722:347.932(497.11)

343.121(497.11)

DOI: 10.5937/MegRev2102233D

Review scientific article

Received 16.04.2021.

Approved 22.04.2021.

JUDGMENTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN JUDICIAL PRACTICE OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Abstract: *This paper analyzes court judgments rendered in criminal proceedings in the Republic of Serbia in the last 5 years, as well as the relationship of state bodies, primarily courts, and public prosecutor's offices to the most important legal principles and legal institutes of criminal law that have a decisive influence on proceedings. Courts in criminal proceedings, as well as the criminal policy of the courts. The emphasis is on the presentation of the inequality of procedural position of procedural parties in criminal proceedings (defendant in relation to the public prosecutor) with which the defense (defendants and their defense counsel) encounters on a daily basis in practice, as well as on specific reasons that significantly affect significant measures by the acting courts continue to be favored by the public prosecutor to the detriment of the defense - the defendants and their defense counsel. Specific reasons and explanations are presented, as well as some examples from court practice, due to which the number (percentage) of acquittals in our judicial system is very small in relation to the number of convictions.*

Keywords: *criminal procedure, prosecutor, defendants, criminal sanctions, inequality of procedural parties.*